

ZEVEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

ONDERLINGE BETREKKING DER WOORDEN DOOR
OVEREENKOMST.

Wat deze overeenkomst is, en waartoe zij zich bepaalt.

350. De overeenkomst hier bedoeld is de gelijkheid van ww. ten opzichte van het toevallige, en bepaalt zich dus tot de verbuigbare rededeelen. (Zie over dit toevallige § 96 en 199.)

Overeenkomst van zelfst. nmww. onderling.

351. Een zelfst. nmw., dat tot verklaring van een ander daarbij gevoegd wordt, en dus niet anders dan eene tweede benaming van hetzelfde voorw. is, moet in nmv. daarmede overeenkomen: *De jeugd, de lente des levens, is ras vervlogen. Wij beklagen hen, die de Godsdienst, die rijke bron van troost, dat krachtige middel tot de zedelijke veredeling van den mensch, niet weten te schatten.* Men noemt dit appositio, dat is bijstelling.¹

In plaats van één der zelfst. nmww. kan ook een pers. voornm. w. staan: *Zou ik voor u, den vriend mijner jeugd, nog geheimen hebben? Wilt gij uwe moeder, haar, die zoo veel voor u gedaan heeft, door ondankbaarheid krenken?*

¹ 1. Deze overeenkomst behoeft zich niet verder uit te strekken dan den nmv.; het gesl. en get. kunnen verschillen, b. v.: *Dit buitenverblijf, mijne toevlucht, wanneer de stad mij verveelt. Onze rijkdommen, de bron van zoo veel kwelling.*

2. In gevallen van bijstelling in den 2. nmv., krijgt de eigennaam, van eenen titel voorafgegaan, alleen het buigingsteeken: *Koning Davids regering. Graaf Egmonds dood.*

3. Maar wanneer de eigennaam voorafgaat, of wanneer twee gemeene namen bij elkander gesteld worden, dan kan elk afzonderlijk het teeken van den 2. nmv. hebben: *Een psalm Davids, des konings van Israël. De graauwe haren uwes knechts, onzes vaders.*

4. Een naam of titel die als zoodanig door een voorafgaand w. aangekondigd wordt, maakt op den regel van bijstelling eene uitz., b. v.: *Dat hij met dezen heerlijken naam, Filips de Goede, pronkte.* S. St. *Wie zou zich op dien zoo vaak misbruikten titel, de Groote, nog verhooraardigen?*

5. Hetgeen aan elk in het bijzonder slechts in het enkelv. toekomt, wordt veelal in het enkelv. genomen, al staat de bezitter in het mrv.; zoodat hier niet gelijk in het Eng. eene noodzakelijke overeenkomst in het getal plaats vindt: *Wat blijde hoop van veler onsterfelijke ziel vervult ons binnenste!* v. d. H. *Hoe zou zich uw aller hart verblijden!* Id. *Aller menschen levensgeschiedenis.* Id. *Eene verleidster, die veler onschuldige ziel voor de eeuwigheid verderft.* Id. *Hij bewaart hen als den appel (niet de appels) zijner oogen.* B. *Zelfs van datgeen dat elk in het mrv. bezit: Als aller oor geboid is.* v. d. H. *Oor en oog staan in zulke gevallen voor gehoor en gezigt, van daar het enkelvoudige.*—Zoo ook: *Zij maakten zich meester van de kanonnen.* v. d. P. *Niet gelijk het Eng. meesters. Maar ziel, hart en der-*

gelijken kunnen ook in het mrv. gebruikt worden: *Laat het Evangelie in uwe harten schijnen.* v. d. H. *Troost te storten in de harten zijner leerlingen.* B. *Zoo zorgt dezelfde liefde voor onze lichamen en voor onze zielen.* B.

Van zelfstandige en bijvoegelijk nmw.

352. Het bijv. schikt zich naar het zelfst. in get., gesl. en nmv. Dat is te zeggen, dat het lidw., bijv. nmw. en voornmw. in de opgenoemde toevalligheden met het zelfst. naam- of voornmw. moeten overeenkomen, voor zoo ver de middelen van verbuiging in de taal aanwezig zulks toelaten, en wij geene aanleiding hebben om de uitgangen, welluidendheidshalve te verzwijgen, b. v.: *Indien gij den vermoeijenden arbeid des landmans als eene lichte taak beschouwt, dan hebt gij voorzeker uwe trage leden nog nooit tot afmatting toe ingespannen.*—*Wie zal mij, ongelukkigen, dit verlies vergoeden?* Stelt men in het laatste voorbeeld *u* in plaats van *mij*, dan kan men, den vocativus gebruikende, *ongelukkige* zeggen.

1. Dat we aan de uitgg. niet slaafsch gebonden zijn, is boven uitvoerig aangetoond. (Zie § 156, V.) Wij behoeven dan ook niet schroomvallig het lidw., bijv. nmw. of voornmw. te herhalen, al is het ook dat ze bij aanvulling in het tweede lid eener zinsnede anders zouden luiden dan in het eerste, maar zeggen getroost: *Een zekere schroom en huivering.* B. *Door uwen bezadigden moed en voortreffelijk beleid.* v. H. *Ik hoop dat deze jonge vorst hem tot zijnen geleider en voorbeeld nemen zal.* v. H. Wanneer nogtans ww. van verschillende geslachten bijeen gevoegd worden, is het meestal verkieslijk het lidw. te herhalen: *Het water en de wijn, of de wijn en het water;* ook waar het gesl. hetzelfde is, maar twee verschillende voorww. bedoeld worden, herhaalt men het lidw. Wanneer ik zeg: *de schrijver en uitgever van het werk*, dan noem ik denzelfden persoon onder twee benamingen; wil ik ze als twee personen onderscheiden, dan zeg ik *de schrijver en de uitgever*. Zoo zou de brood- en steenbakkerij ééne bakkerij zijn waar brood- en steenen gebakken werden, maar de brood- en de steenbakkerij zijn er twee.

2. Maten, gewigten en geldwaarden staan dikwijls in het enkelv., hoewel een voorafgaand telw. ons het mrv. voor den geest brengt: *een man van vijf voet, zes duim; zes el laken; een slagto van 900 pond; een schip van 800 ton; een spiegel van 500 gulden.* Dit geschiedt meestal bij inkorting, zonder dat men daarbij aan eene bijzondere bedoeling behoeft te denken. Nogtans is de aanmerking niet te verwerpen, dat men zich bij voorkeur van het mrv. bedient, wanneer men meer opzettelijk de eenheden als zoodanig wil aanduiden: *Ik heb het paard verkocht voor honderd pond*, drukt alleen de som uit; maar *hij heeft mij honderd ponden* (dat is souverainen) *toegeteld*, bepaalt de muntspecie. Een dergelijk onderscheid tusschen 100 gulden en 100 guldens, door Ten Kate, D. I., bl. 396 aangetoond, verdiende niet door Bild. (Spraaikl. bl. 267) als *een domme spitsvindigheid* te worden uitgekreten. Weil. en Bild. willen dat men *honderd en eene pen, honderd en een schaap* zeggen moet; wij gelooven dat het mrv. hier even goed kan geduld worden, wanneer men het telw. een onverbogen laat: *honderd en een pennen* heeft niets stootends.

3. Ook jaren wordt nu eens tot jaar afgekort, dan weder voluit geschreven, zonder verschil van bet., b. v.: *Veertien jaar lang.* d. V. *Nog geen twintig jaren oud.* v. H. *Zeshonderd jaren lang.* S. St. Maar achter onbepaalde hoeveelheidsbenamingen is de afkorting niet gebruikelijk; men zegge dan *eenige, vele, weinige jaren*. Hetzelfde geldt van *man*: 500 *man*, gelijk men in het Eng. 500 *horse* zegt, in de bet. van ruiters.

4. Het uur van den dag of nacht wordt door *ure*, niet *uren* aangeduid, omdat het grondgetal in de plaats van het getal van orde getreden is, en *vierure*

b. v. niet anders is dan *de vierde ure*. Dat sommigen vóór het genoemde uur te en anderen *ten* zeggen, is daaraan te wijten, dat het w. zoo wel V. als O. is. Zoo leest men *ten drie ure*. v. d. P. en *te zes ure*. d. V.

5. Reeds vroeger hebben wij opgemerkt dat het bijv. nmw. achter het zelfst. onverbogen blijft; thans geven we op dien regel deze uitzonderingen: 1. het tegenw. deelw., dat veelal de verzachtende *e* duldt: *De vreemdeling, mij aanstarende*; 2. titels, als *Alexander de groote, Karel de twaalfde: Het vermogen van zijnen zoon, Karel den Stouten*. S. St. (Vergel. hiermede 4 van de vorige §).

6. Hoe de bet. van het bijv. nmw. door weglating van den uitg. kan gewijzigd worden, is boven (§ 156, iv) kortelijk aangewezen.

7. Wanneer twee bijv. nmw. bij een zelfst. staan, dient men in het oog te houden of het eerste ook tot bepaling van het tweede dient; want in dat geval is het bijw. en blijft onverbogen: *Ligt blaauwe oogen, donker groene bladen, een heel oude boom.—Een halve gebakken aardappel* is iets anders dan een half gebakken aardappel.

Van betrekkelijk en betrokken.

353. Het betr. voornmw. komt met het betrokkene, gewoonlijk *antecedens* genoemd, wel in get., gesl. en pers. overeen, maar niet noodzakelijk in nmv.: *Een vriend, die mij vleit, is gevaarlijker dan een vijand, wien de minste mijner misstappen stof tot luide afkeuring oplevert: door genen word ik tot een al te gunstig oordeel over mij zelven verleid; deze dwingt mij tot eene oplettendheid, welke mij voor dwalingen bewaart. Ik, die u ken, kan u beoordeelen; maar zij, die u niet kent, spreekt van hooren zeggen.*

1. Om het gelijksoortige onder éénen regel te brengen, wordt het *betrekkelijke* hier in den ruimsten zin genomen: men begripe dus mede daaronder het pers. voornmw. van den 3. pers. (volgens § 189) en tevens het daarvan afgeleide bezitt. voornmw. voor zoo ver het door het gesl. terugzigt heeft op het voorafgaande.

2. Wanneer het betrokkene niet een *individu*, maar eene klasse van wezens vertegenwoordigt, dan staat het betrekkelijke in het O. gesl.: *Octavianus is een huichelaar, dit was Caesar niet*. v. H. Ook het getal komt dan niet in aanmerking: *Zij zouden dan voorwerpen van verachting geworden zijn, nu waren zij het van medelijden*. v. d. P.

3. Wanneer het betrokkene achter het wkw. zijn door het herhaald wordt, dan gebeurt het wel dat men om de welluidendheid, den 2. met den 3. pers. van het volgende wkw. verwisselt: *Gij waart het die mij bad. Gij waart het die mij bemoedigde*. v. d. H., waar *bemoedigd* hard zou luiden. De eerste pers. duldt in zulke gevallen geen verwisseling: *Ik zelve ben het die gezondigd heb* (1 Chr. xxi. 17).

Zelfs wanneer de 1. of 2. pers. achter zijn, door een zelfst. nmw. herhaald wordt, behoudt hij meestal zijne regten: *Ik ben de Heer, uwe God, die u uit Egyptenland uitgeleid hebbe, niet heeft. Zijt gij die man, dewelke tot deze vrouwe gesproken hebt?* (Richt. xiii. 11).

4. Wanneer een betr. w. op verscheiden voorw. van verschillend gesl. terug wijst, dan heeft het M. de voorkeur: *Indien mijn broeder en zuster te huis zijn, zal ik hun de boodschap doen*; en wanneer het op verschillende perss. slaat, kent men den voorrang aan den 1. boven den 2., en aan dezen boven den 3. toe: *Gij en ik hebben onze kinderen verzorgd. Gij en zij waagt uwe belangen.*

5. Het pers. en bezitt. voornmw. rigten zich niet naar het woord- maar naar het persoonsgesl. van het betrokkene: *Dat stoute ding heeft haar boek gescheurd. Dit meisje betreurt hare moeder. Die goede ziel denkt dat wij*

hem niet zien. Met het betr. voornmw. is het anders: *Een boos wijf, dat niet te temmen is.*

6. Wanneer het betrokkene een *collectivum* is, kan het betrekkelijke somtijds bij voorkeur in het mrv. staan: *Wat wil dit volk dat ik voor hen wezen zal?—wat indruk maakt het op hen, mij als hunnen soeverein te ontrangen?* v. d. P. Zoo waarachtig blijft er eene rust over voor het volk Gods, waar zij, getroost enz. dit land der vreemdelingschap vergeten. B.

7. Dat wat dikwijls *hetgeen* dat beteekent, en gelijk in het Eng. het betrekkelijke en het betrokkene in zich bevat, hebben wij § 191 reeds ter loops aangewezen. Schijnbaar onnaauwkeurig is het volg. voorb.: *Gij wilt niet uitstellen wat gij niet weet of uitstel lijden kan.* v. d. H. Maar hoe slepend zou het zijn om te zeggen: *hetgeen waarvan gij niet weet of het uitstel enz.*

8. In zeggingen gelijk de volgende, is *dat* niet betr. voornmw. maar voegw.: *Gedurende de zeven onvergetelijke jaren, dat ik in die gemeente werkzaam was,* v. d. H. Dit voegw. staat in een naauw verband tot *gedurende*, dat wel voor een voorz. doorgaat, maar inderdaad tegenw. deelw. van *duren* of *geduren* is. Daarom zegt men: *gedurende den tijd dat hij bij mij was*, en wederom: *nog herdenk ik den tijd dien hij bij mij doorbragt.*

9. Hoewel *wie* doorgaans op perss. wijst, vindt men het ook met betrekking tot zaken gebruikt: *De zaak voor wie hij zijn leven veil gehad heeft.* v. H. *Een trek naar wetenschap, wiens bevrediging.* B. Wij zouden in het eerste voorb. liever *waarvoor* en in het tweede *welks* gebruiken.

10. Zulks doet somtijds de dienst van betr. voornmw.: *Het zal u blijken dat Mæcnas zulks gedaan heeft.* v. H.—namelijk de wapens aangegord. *Hoe Messala, toen het overschot van het overwonnen leger, nog omtrent veertien duizend mannen sterk, hem het opperbevel van hetzelfde waardig keurde, zulks van de hand wees.* Id.

Van een werkwoord met het subject.

354. Het wkw. schikt zich in get. en pers. naar het onderw. der rede: *Wij moeten eten om te leven; maar een gulzigaard leeft om te eten. Gij, die mij zaagt dwalen, waarom hebt gij mij niet gewaarschuwd?*

1. Hetgeen onder No. 4 van § 353 over den voorrang des persoons gezegd is, geldt ook hier: *Als ik en gij nevens elkander reden* (2 Kon. ix. 25). *Gij en uw vaders huis zult omkomen* (Esth. iv. 14).

2. Wanneer het subj. uit twee of meer voorww. bestaat, dan wordt het wkw. wel doorgaans in het mrv. geplaatst, maar deze regel dult nogtans meer dan ééne uitz. Het gaat zelfs niet door, dat twee nmw. door en verbonden, noodzakelijk een wkw. in het mrv. bij zich hebben; want, wanneer ze in de bet. na verwant zijn, zoo dat zij bij den hoop genomen, voor verschillende benamingen van dezelfde zaak kunnen doorgaan, dan staat het wkw. niet zelden in het enkelv:

Mij bevangt een zekere schroom en huivering. B. *Indien deugd en heilighed het sieraad van alle menschen wa e.* v. d. H. Zoo werd in onze kinderejaren weetlust en waarheidsliefde bij ons opgewekt. v. Hde.

3. *Collectiva* (verzamelingsww.) hebben bij ons meestal een wkw. in het enkelv.: *Het volk was ontevreden; de vergadering ging uiteen; het parlement is van gevoelen enz.* Wanneer echter het collectivum nader door een mrv. omschreven wordt, komt het wkw. ook wel in het mrv. te staan: *De groote hoop der belijders meenen dat zij met een onergerlijk leven al wel volstaan kunnen.*

4. Wanneer de deelen van een twee- of meerledig subj. *collectief* genomen worden, staat het wkw. in het enkelv., b. v.: *Smakelijk eten en daarna hard loopen, is ongezond.* De bedoeling is niet, dat *smakelijk eten*, veel min dat *hard loopen* ongezond is; maar dit wordt beweerd van de snelle opvolging dier handelingen: er is eenheid van denkbeeld onder de tweeledige uitdrukking, en dit is juist de aard van het *collectieve*. Iets dergelijks vindt plaats,

wanneer wij zeggen : *vijf en drie is acht, tweemaal zes is twaalf*. Vijf kan niet acht zijn, en drie nog minder ; maar de som van vijf en drie is acht, en zes, tweemaal genomen, is twaalf. Hierin verschilt onze taal van het Engelsch, dat *five and three are eight, twice six are twelve* zegt. Het eene is zoo goed als het andere waar het te huis hoort ; men wachte zich van uit navolingszucht het taaleigen te verloochenen.

5. Ook de uitdrukking *meer dan een* is als *collectief* te beschouwen, en wij gelooven niet dat het voorb. door Weil. (Sprakke., bl. 251) opgegeven, met het taalgebr. instemt. Wij zouden zeggen : *Er is meer dan een wijsgeer geweest, die dit beweerde heeft*, niet hebben.

6. Dat de uitg. des 2. pers. wel eens, welluidendheidshalve, verzwegen wordt, is ons (§ 215, k) reeds gebleken. (Vergel. ook § 353, 3.) Zie hier nog een voorb. : *Toen gij bij mij waart en beweerde*. van Heusde.

7. *Daar is er*, in plaats van *daar zijn er*, komt bij Hooft en ook bij vroegere en latere schrijvers dan hij, veelvuldig voor. (Zie Hoogstr. Geslachtl., bl. 343 en volgg.) en wordt door Weil. en Bild. in bescherming genomen. Het volgende wkw. staat evenwel altijd in het mrv. : *daar is er die zeggen, die meenen* enz. Er wordt door W. aan deze zegswijze zekere fraaiheid toegeschreven. Wat daar van zij, men schijnt er thans minder dan voorheen mede op te hebben.

8. Wanneer de leden van een subj. door *of—of* ; *noch—noch* verbonden zijn, ziet men meestal het wkw. in het enkelv., omdat wij het in gedachte met elk lid afzonderlijk verbinden. Verzwijgt men het eerste *noch*, dan kan ook het mrv. gebruikt worden : *mijn verstand noch hart dulden zulks*. v. H.

9. Wanneer door eene meervoudige uitdrukking slechts een enkel voorwerp bedoeld wordt, staat het wkw. noodzakelijk in het enkelv. : “ *De Gebroeders de Wit* ” is een fraai schip. “ *De zeven Kerken van Rome* ” is niet ver van de beurs. “ *De Roovers* ,” van Schiller, was het voortbrengsel van een jeugdig genie.

Van werkwoorden onderling.

355. Twee of meer wkw. door *en* verbonden, moeten in dezelfde wijs staan : *Indien ik de waarheid spreek en gij mij niet gelooft, wiens schuld is dat ? Ik wensch van harte dat het uwen vriend wel ga, en dat zijne keuze hem nimmer berouwe*.

Zulke zeggingen als “ *bidt, en u zal gegeven worden, zoekt en gy zult vinden* ,” zijn niet als uitzz. op den regel aan te merken ; want hier dient het voegw. niet om twee wkw. maar om twee leden van een volzin te verbinden.

~~~~~

ACHT EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

ONDERLINGE BETREKKING DER WOORDEN DOOR BEHEERSCHING.

Wat beheersching is.

356. Beheersching is dat gedeelte der Syntaxis, dat de verbuiging en vervoeging van ww. in eenen samenhang regelt.

Het beheerschen, dat figuurlijk aan ww. wordt toegeschreven, komt eigentlijk aan de daarin opgesloten begrippen toe ; want een w., afgezien van de betekenis, is een dood ligchaam, dat niets vermag.